

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

БАРБАШ ЄЛІЗАВЕТА МИХАЙЛІВНА

УДК 371.263:372.881.1

**РОЗВИТОК СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ
НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
У ШКОЛАХ УКРАЇНИ
(60-ті рр. ХХ ст. – ПОЧАТОК ХХІ ст.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки НАПН України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Редько Валерій Григорович,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач відділу навчання іноземних мов
(м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Місечко Ольга Євгеніївна,
Львівський інститут економіки і туризму,
завідувач кафедри іноземних мов;

кандидат педагогічних наук, доцент
Романишин Ігор Михайлович,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
доцент кафедри англійської філології
(м. Івано-Франківськ).

Захист відбудеться 10 грудня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті http://zu.edu.ua/avto_ped.html та в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 09 листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність досліджуваної проблеми. Процеси глобалізації, підвищення інтересу сучасного суспільства до іноземних мов як засобу комунікації, посилення мотивації до оволодіння ними зумовлюють необхідність реформування змісту і структури загальної середньої іншомовної освіти. Інтеграція України до світової спільноти призвела до того, що в останні десятиліття навчання іноземних мов перетворилося на масове явище, а практичне оволодіння ними набуває дедалі більшого значення. Важливою складовою у цьому процесі є діагностика навчальної діяльності, яка передбачає перевірку, оцінювання, визначення динаміки освітніх й особистісних іншомовних досягнень учнів, прогнозування їх удосконалення і тенденцій подальшого розвитку, що відображено у таких нормативних документах, як закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Концепція «Нова українська школа» (2016 р.) та Концепція розвитку англійської мови в університетах (2019 р.), де акцентується увага на важливості іноземної мови для доступу та розширення освітніх і професійних можливостей українців.

Сучасна педагогічна теорія і практика актуалізує проблему організації навчання іноземної мови на засадах комунікативного, інтерактивного, компетентісно орієнтованого підходів, пріоритетною метою якого є формування в учнів комунікативної компетентності, що розглядається як здатність здійснювати мовленнєву діяльність іноземною мовою через реалізацію комунікативних намірів з урахуванням фонологічних, лексико-граматичних, соціологічних і країнознавчих умінь і навичок відповідно до різноманітних завдань і умов ситуацій спілкування.

Важливим у зазначеному контексті є контроль іншомовної комунікативної компетентності, що дає змогу не тільки скласти уявлення про здобуті знання, сформовані вміння й навички, набутий іншомовний комунікативний досвід, але й стимулює до вдосконалення виявлених показників, мотивує учнів до подальшої освітньої іншомовної діяльності та саморозвитку. Зазначене вимагає: дослідження процесу формування самосвідомості й адекватного самооцінювання іншомовних навчальних досягнень; з'ясування причин труднощів; визначення якості виконання школярами вимог освітніх стандартів; забезпечення усвідомлення способів діяльності, розвитку креативних здібностей тощо.

Контроль знань як категорію системи навчання досліджували Ю. Бабанський, С. Гончаренко, О. Миролубов, О. Скрипченко, А. Хуторський, М. Ярмаченко та ін. Гносеологічні та дидактичні аспекти контролю знань, умінь і навичок учнів, його місце в системі навчальної діяльності, понятійний апарат висвітлено в роботах О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та ін. Сутність, функції, форми і засоби контролю стали предметом наукового розгляду А. Белкіна, І. Бім, В. Лозової, Є. Перовського, В. Полонського та ін. Можливості контролю для

виховання особистості, її розвитку, формування пізнавальної активності, інтересу в учнів різних вікових категорій визначено такими вченими, як Ш. Амонашвілі, В. Євдокимов, С. Лисенкова, О. Савченко, С. Стрілець, В. Шаталов та ін. Досвід організації контролю знань, умінь і навичок учнів у зарубіжних країнах узагальнено О. Кузнецовою, О. Локшиною та ін. Історико-педагогічні аспекти організації контролю, що здійснювався в середніх і вищих закладах освіти України, висвітлено в працях М. Євтуха, С. Золотухіної, М. Левківського, С. Рукасової, О. Сухомлинської. Зміст і завдання, види, функції та об'єкти контролю в системі шкільної іншомовної освіти проаналізовано такими науковцями, як М. Брейгіна, А. Климентенко, Ю. Пассов, В. Редько, А. Старков. Основні вимоги до розроблення контрольних завдань стали предметом дослідження Д. Александрова, В. Єгієва, Г. Салтовської. Організація контролю різних видів іншомовної мовленнєвої діяльності, зокрема іншомовних навичок і мовленнєвих умінь, охарактеризована М. Баришниковим, М. Рібаковим, В. Слободчиковим, В. Цетлін. Контроль на молодшому, середньому та старшому ступенях навчання іноземних мов досліджено І. Рапопортом, Р. Сельгом, І. Соттером та ін. Форми тестування рівня сформованості мовних навичок розглянуто Л. Банкевичем, С. Ніколаєвою, В. Жуковським. Особливості тестування окремих видів мовленнєвої діяльності вивчено Е. Грабар, О. Кміть, О. Молокович, О. Петренко та ін. Організації тестування рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності присвячені наукові розвідки В. Коккоти, О. Петрашук та ін.

На основі дослідження проблеми контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови у 60-ті рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. визначено низку **суперечностей**:

- між чинною системою контролю, яка була зорієнтована на перевірку сформованості окремих умінь і навичок школярів, та потребою комплексного оцінювання готовності учнів до комунікативної взаємодії в умовах іншомовного міжкультурного спілкування;
- між існуванням єдиного формалізованого комплексу засобів контролю навчальних досягнень учнів та сучасними вимогами до його гнучкості, яка проявляється у варіативності та різнорівневості контрольних завдань, потребою розроблення та обґрунтування шляхів їх використання;
- між визначенням провідної ролі вчителя в процесі оцінювання навчальних досягнень учнів і необхідністю формування їхньої самостійності, здатності до співпраці, що передбачає більш широке впровадження в шкільну практику механізмів самоконтролю та взаємоконтролю;
- між необхідністю автоматизації процесу перевірки якості навчальних досягнень учнів за допомогою засобів ІКТ та переважанням традиційних форм і засобів у системі контролю;

- між потребою перетворення контролю з констатувального методу оцінювання на спосіб зворотного зв'язку, який уможливує виявлення недоліків у процесі та змісті навчання з їх подальшим аналізом, та внесенням відповідних змін, зокрема, з метою дидактичного переосмислення сутності навчального матеріалу в контексті його зв'язку з життєвою практикою та потенційною можливістю використання в реальних умовах спілкування.

Отже, актуальність проблеми дослідження, недостатня її розробленість та необхідність розв'язання окреслених суперечностей зумовили вибір теми дисертації: **«Розвиток системи контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови у школах України (60-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України «Дидактичне забезпечення варіативного компонента змісту навчання іноземних мов у старшій школі» (0114U003128). Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 3 від 24. 02. 2011 р.) та погоджено у Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 3 від 29. 03. 2011 р.).

Мета дослідження – виявити та проаналізувати основні тенденції розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти України (60-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової педагогічної літератури уточнити зміст поняття «система контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови»; охарактеризувати основні складники цієї системи.

2. Виявити та обґрунтувати чинники визначення об'єктів контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у вітчизняній середній школі на різних етапах її розвитку.

3. Визначити етапи розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів закладів загальної середньої освіти; дослідити особливості організації системи контролю на кожному з них.

4. Проаналізувати тенденції розвитку змісту навчання іноземної мови у закладах загальної середньої освіти України й окреслити їх вплив на функціонування системи контролю.

5. Розробити рекомендації щодо здійснення контролю рівня сформованості іншомовних навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти з урахуванням вимог компетентнісного підходу в освіті.

Об'єкт дослідження – система контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти України.

Предмет дослідження – цілі, об'єкти, функції, форми, види і засоби контролю та оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з іноземної мови у закладах загальної середньої освіти України (60-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ ст. – початок ХХІ ст. *Нижню межу* (60-ті рр. ХХ ст.) визначено прийняттям Постанови Ради Міністрів СРСР «Про поліпшення вивчення іноземних мов» № 468 від 27.05.1961 р., яка ініціювала: перехід від навчання іноземної мови у закладах загальної середньої освіти на основі граматико- і лексико-перекладних методів до використання прямого та свідомо-перекладного методів, оновлення змісту програм; оптимізацію планування і проведення факультативних занять; реорганізацію системи контролю (зміну та уточнення цілей, об'єктів, функцій, видів, форм і засобів контролю) рівня навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти. *Верхня межа* (теперішній час) визначається тенденціями активного впровадження комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, компетентнісного та культурологічного підходів до навчання іноземної мови, що зумовило запровадження та активізацію принципів взаємопов'язаного навчання іноземної мови і культури народу-носія і спрямованість навчання на очікуваний результат – формування іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності та здібностей до міжкультурної комунікації особистості.

Для досягнення мети та виконання поставлених завдань на різних етапах дослідження було використано такі **теоретичні методи дослідження**: *аналіз і синтез* – для визначення вихідних положень дисертаційної роботи, об'єкта, предмета, мети, завдань; *порівняння і зіставлення* – для вивчення статистичних даних, опублікованих у науково-педагогічній літературі; *історико-ретроспективний* – для аналізу процесу становлення системи контролю рівня сформованості іншомовних навчальних досягнень учнів і практики його реалізації в освіті та для виокремлення тенденцій оновлення змісту навчання іноземних мов на кожному етапі розвитку; *історико-хронологічний* – для окреслення й обґрунтування етапів розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів та виявлення відповідних тенденцій; *порівняльно-зіставний* – для аналізу поглядів різних учених і практиків на проблему, що досліджується; *метод теоретичного узагальнення* – для обґрунтування загальних висновків, розроблення рекомендацій.

Джерельну базу дослідження складають: нормативне забезпечення навчання іноземних мов для закладів загальної середньої освіти (навчальні програми, концепції тощо), Програми розвитку народної освіти Української РСР, державні документи УРСР і СРСР про школу і народну освіту; архівні матеріали – загалом 12 архівних справ Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України; звіти керівних органів освіти та методичні

збірники; навчально-методичні посібники, наукові праці, статті та дисертаційні роботи вчених України і СНД з проблем визначення цілей навчання і змісту освіти; шкільні підручники; Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти щодо вдосконалення процесу навчання іноземних мов; матеріали мережі Інтернет, публікації періодичних видань другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. («Іноземні мови», «Іноземні мови в навчальних закладах», «Иностранные языки в школе», Педагогика», «Педагогіка і психологія», «Радянська школа», «Рідна школа», «Советская педагогика», «Шлях освіти», «Проблеми сучасного підручника», «Український педагогічний журнал»).

Наукова новизна і теоретичне значення:

– *вперше* у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний та комплексний історико-педагогічний аналіз розвитку системи контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови, окреслено основні тенденції її розвитку; охарактеризовано складники системи контролю рівня навчальних досягнень учнів з іноземної мови; виявлено чинники, які визначали зміну цілей та змісту навчання іноземних мов на кожному історичному етапі, розкрито їх вплив на розвиток системи контролю; досліджено процес визначення цілей, функцій, об'єктів, форм, видів і засобів контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів в історії розвитку іншомовної освіти, зокрема в середній школі України; представлено результати системного аналізу основного нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни «Іноземна мова» (зміст програм, шкільних підручників, навчальних комплектів, програмно-педагогічних засобів, екзаменаційних білетів, різних типів тестових завдань з іноземної мови) як засобів реалізації контролю на кожному історико-педагогічному етапі;

– *удосконалено* положення щодо визначення поняття, основних структурних компонентів системи контролю навчальних досягнень учнів у шкільній іншомовній освіті та шляхів її становлення і розвитку;

– *набули подальшого розвитку* положення щодо організації системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів відповідно до зміни змісту навчання іноземних мов у школах України, їх переорієнтації у контексті запровадження компетентнісного підходу.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для укладання змісту завдань з метою перевірки якості навчальних досягнень учнів з іноземної мови на різних етапах навчання (початкова, основна, старша школа) згідно з вимогами компетентнісно орієнтованого навчання. Відповідно, вони можуть слугувати орієнтиром як для укладачів тестових завдань, так і для авторів підручників, зокрема, з метою забезпечення елементів самоконтролю та взаємоконтролю учнів. Сформульовані рекомендації можуть

використовуватися вчителями, які розробляють власні завдання з метою контролю якості навчання.

Апробацію результатів дослідження здійснено шляхом їх презентації та обговорення на науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня, зокрема, *міжнародних*: «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків, 2014, очна), «Сучасні напрями викладання гуманітарних дисциплін в середніх та вищих навчальних закладах: мова, література, історія» (Горлівка, 2014, очна), «Сучасний вимір психології та педагогіки» (Львів, 2019, заочна); *всеукраїнських*: «Компетентнісна парадигма розвитку мовної освіти у середній і вищій школах: сучасні виклики» (Чернігів, 2013, очна); *науково-практичному семінарі*: «Новітні технології навчання іноземних мов у середній та вищій школі» (Чернігів, 2011, очна); *науково-методологічних семінарах* відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України (2007-2019 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у 13 публікаціях, із них 7 статей – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному періодичному науковому фаховому виданні, 5 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій і наукових праць.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (519 позицій, з них 14 – іноземними мовами, 12 архівних джерел) та 70 додатків, які містять 50 таблиць та 8 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 374 сторінки, основний зміст викладено на 186 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення; представлено його хронологічні межі та джерельну базу; подано відомості про апробацію, структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Теоретичні засади розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів закладів загальної середньої освіти у науковій теорії та шкільній практиці»** – розглянуто контроль навчальних досягнень учнів як педагогічну і методичну проблему; охарактеризовано чинники визначення об'єктів контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у вітчизняній середній школі у період 60-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Визначено три рівні методології дослідження: *загальнофілософський* (принципи єдності теорії й практики, історичного та логічного, об'єктивного вивчення явищ); *загальнонауковий* (системний, компетентнісний, культурологічний, аксіологічний, парадигмальний підходи); *конкретнонауковий*

(історико-генетичний, історико-порівняльний, хронологічний, наративний та ретроспективний методи).

У результаті теоретичного аналізу проблеми досліджено поняття контролю рівня навчальних досягнень учнів як компонента системи навчання іноземних мов і показника ефективності освітнього процесу в цілому.

З'ясовано, що в педагогічній науці відсутній цілісний, системний, історико-педагогічний розгляд проблеми контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови в окреслений період, що вимагає: узагальнення її стану, внесення коректив до змісту цього процесу у зв'язку із трансформацією освітніх парадигм; ретроспективного аналізу досліджуваного феномену у педагогічній теорії, окреслення етапів розвитку системи контролю відповідно до переорієнтації його цілей та змісту у закладах загальної середньої освіти; визначення чинників впливу, а також передбачає конкретизацію об'єктів, форм та засобів контролю іншомовних навчальних досягнень учнів. Обґрунтовано думку, що такий стан не завжди дозволяє отримувати своєчасну об'єктивну зворотню інформацію про якість педагогічних технологій, які використовуються в освітньому процесі, та результати освітньої діяльності школярів, що давало б змогу, в разі потреби, коригувати зміст навчання.

Виявлено, що саме чітко налагоджена система контролю забезпечує раціональну перевірку, оцінювання, аналіз необхідної інформації про процес і результати навчання, реалізує потребу в самоконтролі та взаємоконтролі учнів. Доведено, що контроль виконує певні загальні функції, притаманні всьому процесу навчання (діагностичну, коригувальну, освітню, виховну, навчальну, управлінську, розвивальну та ін.), є обов'язковим його компонентом, характеризується сукупністю взаємопов'язаних об'єктів, форм, видів і засобів перевірки результатів навчальної діяльності учнів.

Сформульовано авторське визначення і подана характеристика компонентів системи контролю як ключового дослідницького концепту дисертації. Система контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови тлумачиться як сукупність взаємопов'язаних елементів (цілей, об'єктів, функцій, видів, форм і засобів перевірки й оцінювання результатів навчальної діяльності учнів), які є дієвим механізмом впливу на вдосконалення їхнього іншомовного досвіду.

Охарактеризовано чинники визначення об'єктів контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у вітчизняній середній школі у період 60-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. (політичні, нормативні, соціокультурні, педагогічні), які зумовили певні зміни в системі контролю, вплинули на її реформування як науково-дидактичне явище.

Виявлено, що політичні чинники визначали ідеологічні засади навчання іноземних мов у школах України за часів СРСР, а радянська система освіти 60-80-х рр. ХХ ст. передбачала уніфікований підхід до навчання, а саме:

посилення державного контролю та зміцнення ідеологічного впливу на заклади освіти; зростання консервативних явищ у житті школи; стандартизацію, одноманітність змісту навчання; зближення школи з виробничою сферою.

Охарактеризовано період 90-х рр. XX ст. як час політичних змін у державі, що проявилось: у прагненні України стати повноправним членом світової спільноти; у переході до національної школи відповідно до мети і завдань, окреслених національними стратегіями, що супроводжувалося появою значної кількості нових підручників, навчально-методичних комплектів, упровадженням тестування як одного із основних засобів здійснення контролю навчальних досягнень учнів. З'ясовано, що початок XXI ст. характеризувався посиленням глобалізаційних процесів, що знайшло своє відображення у підвищенні мотивації до вивчення іноземних мов.

Окреслено вагомість *нормативних чинників*, що визначали провідні засади навчання іноземних мов у школах України: Постанова Ради Міністрів СРСР «Про поліпшення вивчення іноземних мов» (1961), де окреслювалася необхідність практичного оволодіння іноземною мовою; Державна національна програма реформування освіти «Освіта. Україна XXI століття» (1993); Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (2001) – основний документ, відповідно до положень якого оновлювався зміст навчальних програм, концепцій навчання іноземних мов та інших нормативних документів, зокрема Концепції «Нова українська школа» (2016).

Доведено, що *соціокультурні чинники* (зміни, пов'язані з демократизацією суспільного життя), починаючи з 60-х рр. XX ст., суттєво вплинули на актуалізацію іншомовної освіти, що посилювало потребу у поглибленні економічної співпраці СРСР з іноземними державами у зазначений період. Окреслено чітку тенденцію до зближення з європейським співтовариством, що виявилось у необхідності гармонізації системи освіти у контексті проголошення Україною незалежності у 90-х рр. XX ст., урахування зарубіжного досвіду в галузі викладання та оцінювання навчальних досягнень учнів, що й було реалізовано на початку XXI ст.

Охарактеризовано *педагогічні чинники* (розвиток педагогічної науки, зокрема щодо контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови), які зумовили переорієнтацію змісту освіти на розвиток особистості, упровадження ідей розвивального навчання, розроблення нових підходів і методів оновлення змісту навчальних програм та підручників, переосмислення значення системи контролю навчальних досягнень учнів.

Зазначено, що протягом 60-80-х рр. XX ст. – початку XXI ст. під впливом окреслених чинників змінювалися об'єкти контролю – від визначення рівня сформованості мовних навичок і мовленнєвих умінь до контролю складових іншомовної комунікативної компетентності.

Відповідно до концепції дослідження окреслено основні етапи розвитку системи контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови, а саме:

I етап – 60-80-ті рр. ХХ ст. – включення до об'єктів контролю мовленнєвих умінь, наукового обґрунтування й розширення функцій контролю (М. Брейгіна, А. Климентенко, С. Шатілов, Ю. Пасов, А. Старков та ін.);

II етап – 90-ті рр. ХХ ст. – переходу до національної системи освіти (розвиток системи контролю в умовах реалізації комунікативного підходу до навчання іноземних мов, розробка державних стандартів якості освіти);

III етап – початок ХХІ ст. – *dotenep* – запровадження компетентнісного підходу в системі контролю рівнів володіння іноземними мовами.

У другому розділі – **«Розвиток системи контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови у закладах загальної середньої освіти у другій половині ХХ ст.»** – окреслено тенденції оновлення змісту навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти та їх вплив на визначення мети, об'єктів і засобів контролю; розглянуто реалізацію системи контролю навчальних досягнень учнів у засобах навчання; охарактеризовано форми, види і засоби перевірки навчальних досягнень учнів з іноземної мови в історико-педагогічній ретроспективі.

У результаті аналізу тенденцій оновлення змісту навчання з іноземної мови у закладах загальної середньої освіти України у другій половині ХХ ст. зазначено про ініціювання переходу від навчання на основі граматико- і лексико-перекладних методів до використання прямого і свідомо-перекладного методів, провідною метою реалізації яких стало формування комунікативних умінь. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що з 60-х рр. ХХІ ст. відбулася переорієнтація на практичне оволодіння іноземною мовою, що спонукало до розвитку методики її викладання й окреслення об'єктів контролю. У шкільних програмах основним об'єктом контролю визначалося здійснення акту комунікації в усній та письмовій формах, що передбачало формування мовленнєвих умінь (проте письмо залишалося засобом навчання), та мовної коректності як додаткового критерію.

Обґрунтовано думку, що важливим здобутком науковців та практиків у 60-80-ті рр. ХХ ст. стало розроблення критеріїв визначення рівня сформованості мовленнєвих умінь окремо для читання, аудіювання, говоріння, а також чітка диференціація поточного і підсумкового контролю. Так, у межах поточного контролю передбачалася перевірка рівня сформованості окремих навичок оперування лексико-граматичним матеріалом, а під час підсумкового – мовленнєвих умінь. Виявлено, що у 80-х рр. ХХ ст. було уточнено й обґрунтовано функції контролю (управлінська, діагностична, коригувальна, навчальна, розвивальна, виховна, оцінювальна, стимулювальна та ін.).

У 90-х рр. ХХ ст. в Україні спостерігалось оновлення змісту навчання іноземних мов, основними напрямками якого стали: виокремлення державного і варіативного компонентів; збільшення кількості мов; визнання читання, аудіювання, говоріння і письма рівнозначними складовими навчання; створення підґрунтя для використання варіативних підручників та посібників; відкритість до світового досвіду викладання; упровадження тестових методик у навчальний процес; узагальнення напрацювань міжнародних систем. Зазначені зміни відповідним чином вплинули і на організацію системи контролю. З'ясовано, що в окреслений період перевага надавалася таким формам контролю, як усне опитування (фронтальний, індивідуальний, взаємний), письмова контрольна робота, іспит.

На основі аналізу змісту підручників з іноземних мов 60-90-х рр. ХХ ст. охарактеризовано основні об'єкти поточного, проміжного та підсумкового контролю. Встановлено, що у 60-х рр. значна увага приділялася виконанню вправ на читання, переклад, засвоєння граматичних структур. У 70-х рр. підручники були зорієнтовані на оволодіння мовним матеріалом на основі засвоєння значного обсягу тематичних текстів та розвитку вмінь читання, перекладу і відтворення прочитаного. Зміст підручників у 80-х рр. був спрямований на оволодіння учнями діалогічним мовленням: уміння вести бесіду, використовувати фрази, що стимулюють до спілкування; відповіді на запитання тощо.

Оновлення шкільної іншомовної освіти в 90-х рр. ХХ ст. вплинуло на теорію і практику добору та методичну організацію навчальних матеріалів у підручниках, що стимулювало пошуки українських науковців, методистів і вчителів у напрямі конструювання змісту навчальної літератури нового покоління й оновлення об'єктів контролю. Виявлено, що впродовж 60-90-х рр. ХХ ст. об'єкти контролю, зазначені у програмах і реалізовані у підручниках, не завжди співпадали, що пояснюється неузгодженістю процесів підручникотворення та розроблення програм.

У результаті аналізу завдань до екзаменаційних білетів з іноземної мови, що використовувалися у 60-80-х рр., виявлено, що об'єктами контролю були: уміння читати вголос і розуміти за допомогою словника тексти середньої складності науково-популярної, суспільно-політичної і художньої літератури; сприймати іншомовне мовлення на слух; здатність вести бесіду іноземною мовою в межах вивченої тематики. Рівень засвоєння знання фонетики, лексики і граматики визначався у контексті перевірки знань з читання й усного мовлення.

Окреслено значущість тестового контролю як провідного у період 90-х рр. ХХ ст., розглянуто історію його становлення та застосування у вітчизняній практиці. На основі аналізу теоретичних і методичних розробок з'ясовано, що

тестовий контроль розглядався як важливе досягнення методики навчання іноземних мов, про що свідчить його активне впровадження в шкільну практику.

У третьому розділі – **«Організація системи контролю навчальних досягнень учнів в умовах оновлення змісту шкільної іншомовної освіти на початку ХХІ ст.»** – досліджено особливості впровадження інноваційних видів, форм і засобів контролю на початку ХХІ ст.; розглянуто педагогічні характеристики функцій інформаційно-комунікаційних технологій у здійсненні контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови; розроблено рекомендації щодо реалізації контролю рівня сформованості іншомовних навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти.

З'ясовано, що початок ХХІ ст. в Україні характеризувався соціально-політичними змінами, які зумовили появу нових тенденцій розвитку іншомовної освіти, її зорієнтованість на компетентнісні засади, пошук нових ефективних підходів і методів до змісту і форм організації освітнього процесу. Простежено трансформацію компетентнісного підходу, запровадженого під впливом Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, з тенденції у суспільно значуще явище, яке окреслило пріоритети реформування освітньої політики України. Охарактеризовано його сутність щодо навчання іноземних мов, яка полягає у зосередженні уваги саме на результаті навчання (учень має не тільки володіти комунікативними компетентностями з іноземної мови, а й орієнтуватися в соціокультурному середовищі та бути мобільним в комунікативних життєвих умовах). Відповідно, навчальні програми та нормативні документи нового покоління передбачають формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які проявляються у готовності практично застосовувати здобуті знання, сформовані уміння й навички, способи діяльності для виконання пізнавальних і комунікативних завдань.

Виявлено, що на початку ХХІ ст. метою контролю, відповідно до нової програми з іноземної мови, визначалося забезпечення своєчасного коригування освітнього процесу для його наближення до рівня, передбаченого програмою і стандартом, що регламентує вимоги до обов'язкового мінімуму змісту й рівня підготовленості учнів. Комунікативні вміння і навички стали основним об'єктом контролю. Додатковими об'єктами визначено загальнонавчальні уміння: здійснювати пошук інформації, диференціювати основні і другорядні факти; використовувати лінгвістичну і контекстуальну здогадку, спираючись на сюжетну лінію чи наочність під час читання, зокрема, автентичних текстів. Порівняно з попередніми програмами, змінились об'єкти контролю рівня сформованості умінь і навичок читання: вимога щодо розуміння змісту автентичних текстів, які розглядалися як джерело різноманітної інформації і засіб оволодіння нею. Завданням програми 2019 р. стало формування в учнів готовності до міжкультурної комунікації у межах сфер, тем і ситуацій

спілкування. Згідно з програмою після закінчення закладу загальної середньої освіти учні, які вивчають першу іноземну мову, мають досягти щонайменше рівня B1.

Проаналізовано впровадження і використання інноваційних видів, форм і засобів контролю та оцінювання на початку XXI ст.: запровадження 12-бальної системи оцінювання і виділення чотирьох рівнів навчальних досягнень учнів (початковий, середній, достатній, високий); поява нової форми підсумкового контролю – *державної підсумкової атестації* з іноземної мови, яка проводиться після закінчення відповідного ступеня навчання. З'ясовано, що особливого значення для випускників шкіл набуло тестування, що проводиться Українським центром оцінювання якості освіти та забезпечує реалізацію конституційних прав громадян на рівний доступ до якісної освіти, а також надає можливість без додаткових іспитів вступати до закладів вищої освіти України. Метою *зовнішнього незалежного оцінювання* з іноземної мови визначено виявлення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності в учнів-випускників закладів загальної середньої освіти відповідно до Державного стандарту та Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Доведено, що одним із ефективних інструментів, що забезпечує розвиток здатності до самооцінювання в іншомовному навчанні учнів, є Європейське мовне портфоліо (педагогічна технологія, за допомогою якої школяр самостійно фіксує власні досягнення і досвід), яке відповідає цілям і завданням компетентісно орієнтованого навчання, сприяє розвитку особистості.

Окреслено роль інформаційно-комунікаційних технологій у здійсненні контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови. З'ясовано, що застосування комп'ютерного тестування, яке активно запроваджується на початку XXI ст., розширює функції контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів, а також можливості виконувати завдання не лише під контролем учителя, а й у ході самоконтролю навчальної діяльності. Виявлено, що завдяки впровадженню ІКТ істотно розширюються можливості тестування: охоплення великої кількості осіб з використанням ідентичного матеріалу і однакових процедур тестування; економія часу; зорієнтованість на сучасні технічні засоби навчання та використання комп'ютерних навчальних і контролюючих систем; підвищення об'єктивності педагогічного контролю, мінімізація суб'єктивного чинника під час оцінювання відповідей.

Представлено узагальнювальне бачення розвитку системи контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови у школах України (60-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.) (табл. 1).

**Розвиток системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів
загальноосвітніх навчальних закладів України
(60-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст.)**

Етапи	Система контролю						
	Цілі	Об'єкти	Види	Форми	Функції	Засоби	Шкала оцінювання
60-80-ті роки XX ст.	Управління процесом навчання	Мовленнєві уміння в читанні, говорінні, аудіюванні	Поточний, тематичний, підсумковий	Взаємний учнівський контроль	Управлінська, діагностична, коригувальна, навчальна, розвивальна, виховна, оцінювальна, стимулювальна	Екзаменаційні білети, самостійні роботи, контрольні роботи, контрольні завдання у підручниках	5-бальна система
90-ті роки XX ст.	Удосконалення процесу навчання, виявлення малоєфективних прийомів і засобів навчання	Уміння і навички в чотирьох видах мовленнєвої діяльності	Поточний, тематичний, підсумковий, попередній	Взаємоконтроль, самоконтроль, самокорекція, контроль у прихованому вигляді	Функція зворотного зв'язку, коригувальна, оцінювальна, навчальна, розвивальна	Активне впровадження тестового контролю	5-бальна система
Поч. XXI ст.	Вмотивування учнів до вивчення іноземної мови, отримання інформації про результати навчальної діяльності	Іншомовна комунікативна компетентність учнів	Семестровий, модульний, підсумковий (ДПА, ЗНО)	Залежно від об'єкта перевірки і виду контролю	Функція зворотного зв'язку, коригувальна, оцінювальна, навчальна, управлінська, розвивальна	Мовний портфель, засоби ІКТ	12-бальна система

За результатами дослідження розроблено рекомендації щодо здійснення контролю рівня сформованості іншомовних навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти відповідно до сучасних тенденцій на засадах компетентнісного, комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів, які відповідають вимогам чинної освітньої програми з іноземної мови і узгоджуються з віковими та потенційними можливостями школярів, їхнім суб'єктивним досвідом. Рекомендації підготовлено для різних вікових категорій учнів; вони є узагальненими для початкової, основної та старшої профільної школи та спрямовані на визначення вчителями рівня сформованості загально-навчальних і мовленнєвих умінь та мовних навичок. Доведено доцільність їх використання для з'ясування рівня сформованості в учнів іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності та її структурних компонентів: мовленнєвої, мовної, соціокультурної, загальнонавчальної.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової педагогічної літератури уточнено зміст поняття «система контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови», яка тлумачиться як сукупність взаємопов'язаних елементів (цілей, об'єктів, функцій, видів, форм і засобів перевірки та оцінювання результатів навчальної діяльності учнів), які є дієвими чинниками впливу на вдосконалення іншомовного досвіду школярів. Окреслено значущість таких наукових підходів, як системний, компетентнісний, культурологічний, аксіологічний, парадигмальний. Провідним у межах дослідження визначено системний підхід, який реалізовано в процесі визначення відповідних категорій (контроль, система контролю, діагностика, нагляд, спостереження, перевірка, облік, цілі контролю, об'єкти контролю, функції контролю, види, форми і засоби контролю, оцінювання, критерії оцінювання).

2. Виявлено та обґрунтовано чинники визначення об'єктів контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у вітчизняній середній школі на різних етапах її розвитку.

Доведено важливість *політичного чинника*, який опосередковано впливає на розвиток системи освіти, визначає соціальне замовлення на фахівців у різних галузях, запити щодо рівня їх навченості, сформованості компетентностей. Окреслено вагомість *нормативного чинника*, що визначає засади навчання іноземних мов у школах України, оновлення змісту навчальних програм, концепцій навчання іноземних мов та інших нормативних документів. Доведено значущість *педагогічного чинника*, який зумовлює переорієнтацію змісту освіти на розвиток особистості, впровадження ідей розвивального навчання, розроблення нових методів і підходів, оновлення змісту навчальних програм і підручників з іноземної мови, переосмислення значення системи контролю навчальних досягнень учнів. З'ясовано вплив *соціокультурного чинника*, який визначається процесами демократизації відносин у суспільстві, урахуванням національного та зарубіжного компонентів у освіті та оцінюванні навчальних досягнень учнів.

3. Охарактеризовано етапи розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів закладів загальної середньої освіти; досліджено особливості організації системи контролю на кожному із них.

I етап – 60-80-ті рр. ХХ ст. – визначався: включенням до об'єктів контролю мовленнєвих умінь (окрім письма); обґрунтуванням і розширенням його функцій; відмовою від використання виключно учительського контролю; впровадженням взаємного учнівського контролю; розмежуванням понять поточного і підсумкового контролю; появою нової форми контролю – діалогу; обґрунтуванням комунікативних умінь і навичок пріоритетними.

II етап – 90-ті рр. XX ст. – характеризувався: визначенням об'єктами контролю умінь і навичок у чотирьох видах мовленнєвої діяльності; появою його нової форм (контроль у прихованому вигляді); відповідністю основних об'єктів контролю, задекларованих у навчальних програмах і реалізованих у контрольних вправах підручників; активним упровадженням тестування як форми організації контролю.

III етап – початок XXI ст. – дотепер – визначається: окресленням нових об'єктів контролю; запровадженням 12-бальної системи оцінювання і регулярним оновленням її критеріїв; появою нових видів підсумкового контролю; активним упровадженням механізмів самоконтролю та взаємоконтролю (мовного портфелю); залученням до процесу перевірки якості навчальних досягнень учнів засобів ІКТ.

4. На основі комплексного аналізу змісту навчальних програм, дидактичної літератури та контрольних завдань з іноземної мови проаналізовано *тенденції розвитку змісту навчання іноземної мови* у закладах загальної середньої освіти та окреслено їх вплив на розвиток системи контролю. Доведено, що зміна підходів, цілей і методів до навчання іноземних мов упродовж досліджуваного періоду сприяла осучасненню наявної системи іншомовної освіти на кожному із визначених етапів. Узагальнення результатів дослідження дало змогу виявити такі *тенденції у системі контролю*: підсилення його прагматичної спрямованості через зорієнтованість на перевірку комунікативних умінь і компетентностей учня; розширення функцій (зокрема забезпечення зворотного зв'язку); посилення уваги до самоконтролю та взаємоконтролю учнів; забезпечення об'єктивності через розробку чітких критеріїв оцінювання та запровадження тестового контролю; запровадження нових видів підсумкового контролю на різних етапах навчання; узгодження форм і засобів контролю у вітчизняній школі з міжнародними системами оцінювання загальнонавчальних компетентностей учнів.

5. За результатами дослідження розроблено рекомендації щодо здійснення контролю рівня сформованості іншомовних навчальних досягнень учнів відповідно до тенденцій розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти на засадах компетентнісного, комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, культурологічного підходів, які відповідають вимогам чинної освітньої програми, узгоджуються з віковими та потенційними можливостями учнів. Завдання, що пропонуються для використання під час контролю та оцінювання навчальних досягнень школярів, мають узагальнювальний характер, можуть використовуватися у початковій, основній, старшій профільній школі, що передбачає їх диференціацію й адаптацію згідно з віковими можливостями учнів у межах відповідних етапів навчання.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми. До перспективних напрямів подальших наукових пошуків віднесено: дослідження результатів упровадження інформаційних технологій у процес контролю іншомовних навчальних досягнень учнів; удосконалення методик тестового контролю відповідно до компетентнісного підходу; оцінювання рівнів навчальних досягнень учнів із різних видів мовленнєвої діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Барбаш, Є.М., 2014. Тенденції розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у середніх школах України (60-ті рр. ХХ ст.). *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Ялта, вип. 45, ч. III, с. 10-17.
2. Барбаш, Є.М., 2014. Соціально-педагогічні передумови визначення цілей та об'єктів контролю іншомовних навчальних досягнень у вітчизняній середній школі (70-ті рр. ХХ ст.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*, вип. 42, ч. 1, с. 295-299.
3. Барбаш, Є.М., 2014. Система оцінювання навчальних учнів з іноземної мови в Україні та закордоном: історико-порівняльний огляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, вип. 34, с. 11-14.
4. Барбаш, Є.М., 2015. Особливості розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у школах України (90-ті роки ХХ ст.). *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Кам'янець-Подільський, вип. 19, ч. 1, с. 14-19.
5. Барбаш, Є.М., 2016. Історичний аспект розвитку об'єктів контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у 60-80-х роках ХХ століття. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, вип. 55, с. 174-184.
6. Барбаш, Є.М., 2016. Innovative forms and means of testing implementation in foreign language secondary education at the beginning of the 21st century. *Reviewed Scholarly Journal Dealing with Social Sciences*. The Czech Republic: Auspicia, № 13 (3-4), p. 211-220.
7. Барбаш, Є.М., 2016. Тестування як засіб контролю навчальних досягнень учнів у вітчизняній іншомовній освіті у 60-90-ті роки ХХ століття (ретроспективний аспект). [онлайн] *Електронне наукове фахове видання «Народна освіта»*, вип. 3 (30), с. 84-90. Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4204
8. Барбаш, Є.М., 2019. Проблема контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови у школах України (60-80-ті роки ХХ століття). *Інноваційна педагогіка*. Одеса, вип. 11, т. 1, с. 15-21.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Барбаш, Є.М., 2011. Історико-педагогічні етапи становлення та розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у шкільній освіті України. *Новітні технології навчання іноземних мов у середній та вищій школі: збірник матеріалів науково-практичного семінару*. Чернігів: Вид-во Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці, с. 31-33.

10. Барбаш, Є.М., 2013. Роль контролю у навчанні іноземних мов у середніх навчальних закладах. *Компетентнісна парадигма розвитку мовної освіти у середній і вищій школах: сучасні виклики: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Чернігів: Вид-во Чернігівського державного технологічного університету, с. 10-15.

11. Барбаш, Є.М., 2014. Сучасний етап розвитку системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у шкільній освіті України. *Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: матеріали VII науково-методичної конференції з міжнародною участю*. Харків: Вид-во ХНУ імені В.Н. Каразіна, с. 23-24.

12. Барбаш, Є.М., 2014. Основні принципи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у школах України як дидактична проблема вітчизняної педагогічної теорії (60-80-ті рр. ХХ ст.). *Сучасні напрями викладання гуманітарних дисциплін в середніх та вищих навчальних закладах: мова, література, історія: матеріали доповідей IV міжнародної наукової конференції*. Горлівка: Вид-во ПП «Колегія», с. 184-187.

13. Барбаш, Є.М., 2019. Дидактична та методична характеристика функцій інформаційно-комунікаційних технологій у здійсненні контролю навчальних досягнень учнів з іноземних мов. *Сучасний вимір психології та педагогіки: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», с. 68-71.

АНОТАЦІЇ

Барбаш Є.М. Розвиток системи контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови у школах України (60-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2019.

У дисертації здійснено комплексне дослідження системи контролю іншомовних навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти України (60-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.). Запропоновано тлумачення поняття «система контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови». Визначено

передумови становлення та основні етапи розвитку системи контролю іноземних навчальних досягнень учнів. Окреслено тенденції оновлення змісту навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти та їх вплив на визначення мети, об'єктів, видів, форм і засобів контролю на кожному історичному етапі. Розглянуто реалізацію системи контролю навчальних досягнень учнів у засобах навчання іноземних мов; охарактеризовано форми, види і засоби перевірки в історико-педагогічній ретроспективі. Проаналізовано інноваційні форми і засоби контролю у закладах загальної середньої освіти на початку ХХІ ст. Визначено роль інформаційно-комунікаційних технологій у здійсненні контролю навчальних досягнень учнів з іноземної мови. Представлено рекомендації щодо здійснення контролю рівня сформованості іноземних навчальних досягнень учнів у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: іноземна мова, навчальні досягнення учнів, розвиток системи контролю, функції контролю, форми контролю, види контролю, засоби контролю.

Барбаш Е.М. Развитие системы контроля учебных достижений учащихся по иностранному языку в школах Украины (60-е гг. ХХ в. – начало ХХІ в.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2019.

В диссертации проведено комплексное исследование системы контроля иноязычных учебных достижений учащихся в заведениях общего среднего образования Украины (60-е гг. ХХ в. – нач. ХХІ в.). Предложено определение понятия «система контроля учебных достижений учащихся по иностранному языку». Определены предпосылки становления и основные этапы развития системы контроля иноязычных учебных достижений учащихся. Выявлены тенденции обновления содержания обучения иностранным языкам в учреждениях среднего образования и их влияние на определение цели, объектов, видов, форм и средств контроля на каждом историческом этапе. Рассмотрена реализация системы контроля учебных достижений учеников в средствах обучения иностранным языкам; охарактеризованы формы, виды и средства проверки в историко-педагогической ретроспективе. Проанализированы инновационные формы и средства контроля в учреждениях общего среднего образования Украины в начале ХХІ века. Определена роль информационно-коммуникационных технологий в осуществлении контроля учебных достижений учащихся по иностранному языку. Представлены рекомендации по

осуществлению контроля уровня сформированности иноязычных учебных достижений учащихся в учреждениях общего среднего образования.

Ключевые слова: иностранный язык, учебные достижения учащихся, развитие системы контроля, функции контроля, формы контроля, виды контроля, средства контроля.

Barbash Y.M. The control system development of pupils' foreign language academic achievements in Ukrainian schools (the 60s of the 20th century – the beginning of the 21st century). – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate in Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy) in Specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2019.

The paper is the theoretical research of the control system development of pupils' foreign language academic achievements in Ukrainian schools (the 60s of the 20th century – the beginning of the 21st century).

The urgency of the research issue is explained by globalization processes in Ukraine and worldwide, the growing interest of the modern society to foreign languages, increasing motivation in mastering them, which cause the need to reform the secondary education content and structure. The compulsory component of the latter is the diagnostics of educational activity which includes checking, assessment, defining of the educational and pupils' personal foreign language achievements dynamics, their improvement prediction and further development trends.

In the research paper the control system development of pupils' foreign language academic achievements in Ukrainian schools (the 60s of the 20th century – the beginning of the 21st century) is thoroughly studied for the first time, the concept of «control system of pupils' foreign language academic achievements» is revealed; the preconditions for formation and the main stages of the development of the control system of pupils' foreign language academic achievement are determined; control objectives, objects, functions, forms, types, means of control of pupils' foreign language academic achievements are identified and characterized for every historical period; innovative forms and means of control in secondary schools are analysed.

The concept of «control system of pupils' foreign language academic achievements» is defined as the set of related components: aims, objects, functions, types, forms and means of testing and assessment of pupils' educational activity, which is the efficient instrument of influence on their foreign language experience improvement.

The trends of foreign language teaching content renewal in the secondary educational institutions and its influence on the specification of objects and means of control are outlined, as well as the development of objectives, forms, objects, means and types of control in teaching the foreign language content is analysed.

It is determined that in the Soviet era teaching the foreign language in Ukrainian schools depended on the Soviet ideology, at the same time the objectives of teaching the foreign language and control objects were specified due to the degree of the state openness. Within the framework of the subject under study, it is discovered that the control was totally influenced by the goals and methods of teaching foreign languages.

It is investigated that there was the content renewal of the foreign language study in the 90s years of the 20th century in Ukraine. The main focus of the language testing concept development is characterized.

It is outlined that nowadays the main objective of teaching the foreign language in secondary schools is to form the foreign language communicative competence based on the language knowledge and communicative skills which are the objects of control. The innovative forms and means of control in the secondary educational institutions at the beginning of the XXI century are analysed. The role of the information and communication technologies in the realization of control of pupils' foreign language academic achievements is determined. The recommendations of pupils' foreign language academic achievements control implementation are presented.

The research findings are suggested being used while constructing the tasks' content for checking pupils' foreign language academic achievements on different control levels (current, interim, final) and stages of studying (primary, main, high school) due to the requirements of the competency-based approach.

Key words: foreign language, pupils' academic achievements, control system development, functions of control, forms of control, types of control, means of control.